

Manu Agirre

UME ITSUEKIN AKORDATZEN?

GU EZ GARA EUSKAL HERRI POLITIKO ETA INSTITUZIONALEAN BIZI

Kolorea eta argia ez ditu bereizten, ez du itsu ez garenok bezala ikusten, bestela baizik. Ez gaitu ikusten, ez dugu bera ikusten. Itsu gara bata bestearentzat. Hizketan hasi orduko ikusi dugu elkar, haren euskara segiduari gozo segitu diogu, hikarik naturalenean. Berak ekarri dizkigu gogora Bernardo Atxagaren poemako hitzak, Ruper Ordorikaren edota Mikel Laboaren ahotsean: “Eta ume itsuekin... akordatzen al zarete inoiz?”.

 MIEL A. ELUSTONDO ZALDI ERO / ARGIA CC BY-SA

1958an Ataunen jaioa zaitugu, San Martingo Aizkorondo baserrian, mendian. Transistorea lagun...

Etxean bazen irrati handi bat, nik beti han ezagutu nuena. Eta, aparte, nik neure transistore hura neukan, anaiak ekarritakoa... Zortzi senide izan gintuzun, nahiz eta zaharrena umetan joan zitzaigun; inork ez zuen hura ezagutu. Orain bi anai-arreba zaharrenak ez daude gurekin. Etxeko txikia izan nintzen, oso txikia ere, nire aurreko arreba jaio eta bost urtera etorri nintzen-eta ni mundura.

Noizdanik duzu itsumenaren kontzientzia hartzea?

Oso umetatik. Besteak ez bezalakoa nintzela jabetu nintzen, ez nindutela besteak bezala tratatzen. Maitasun osoz eta goxotasunez tratatuta ere, oso umetan konturatu nintzen ez nintzela berdina. Lau-bost urte izan nitueneko, banekien besterengandik bereizten ninduen zerbait nuela. Eta ez zen gauza metafisikoa, giroan zegoen zerbait zehatza baizik: “Ai, ez du ikusten! Gizajoa!”. Maitasun handia jaso nuen familian, baita inguruan ere, baina ezin ezberdintasuna di-

simulatu: itsu jaio nintzen, eta gizarteak itsutasunari buruz zituen ikuspegi, balio eta aurreiritzi guztiak jaso nituen. Hala xe da gauza.

Nolakoa izan zenuen eskolatzea?

Eskolara joaten nintzen, baserritik ordu-betera oinez, eta hantxe egoten nintzen: egon, eta aditu. Dena erdaraz zen, jakina, pentsatu ere ez eskolan euskaraz batere lanik egitea! Baina nik egon eta aditu besterik ez nuen egiten, ez nuen etsaminik egiten, ez nengoan akademikoki eskolatuta.

Manu Agirre Eskisabel

ATAUN, 1958

Herriko eskolan lehen ikasketak egin eta Espainiako Itsuen Erakunde Nazionalaren pean egin du bizi-modua. Pontevedrara jo behar izan zuen 11 urte zituela, eta Madrilerera gero, batxilergoa egitera. Kale kantoiari jarri, eta kupoiak saltzen ari zen Bilbon 1978an, eta halaxe egin du bizimodua, 50 urte zituela erretiratu zen arte. Barrutik bizi ditu itsuaren nekeak eta, are, itsu eskaldunaren penak. Militante izan da, hala ONCEko sindikatua eratu zenean, nola geroago LABen. Ez du kolorerik ez argirik ikusten, baina bi begik ikusten dutena baino gehiago ikusten du Manu Agirrek.

Eta, orduan, zer?

Espainian bazen lege bat, itsu guztiak ONCEn [Espainiako Itsuen Erakunde Nazionala] afiliatzera behartzen zituen. Erakundeak lau barnetegi zeuzkan, itsuak eskolatzeko. Penintsulako iparraldekoiei Pontevedra zegokigun, eta haraxe joan nintzen 11 urte bete bezperan. Hantxe hasi nuen nire espediente akademikoa. Eta hasi nintzen braillez ikasten, adibidez. Haustura ikaragarria izan zen. Pontevedran hiru urte ez nituen egin. Batxilergoa hasteko azterketa bat egin, eta Madrilerera joan nintzen, hantxe egiten zen-eta batxilergoa. Orduantxe hasi nintzen pentsatzen.

Zer esan nahi duzu, esanez, pentsatzen hasi zirela?

Guretzako modukoentzako tokia zela hura, gizarteak leku huraxe eman zigula, bazterrekoa. Neure burua kokatzen hasi nintzen. Han egon, eta hurrengo pausoa zen kalean kupoiak saltzen hastea. Horretaz ere pentsatu nuen, neure kasa, eta ondokoekin, egoera partekatzen genuen-eta. Gauza asko ikusi nituen barnetegi hartan. Bakoitzak ahal zuen moduan eramaten zituen barruko minak, eta ikusita-koak franko pentsarazi zidan.

Kupoiak saltzen egin zenuen lan, Bilboko San Frantzisko auzora etorrita, 1978an.

Horixe. Euskal Herrira etorri nahi nuen. Hemengoa naiz, hemen nahi nuen, baina Euskal Herrira etorrita ere, etxekeogandik oso hurbil ez egotearren: nik autonomia izateko, eta etxekeak ere lasai bizitzeko, nire pentsikan egon beharrik ez izateko. Bestalde, lan kolektiboa egin nahi nuen itsuekin batera, eta, horretarako, jendea behar nuen. Madrileko azkeneko garaian nire hausnarketa ez zen-eta indibiduala izan, kolektiboa baizik... Baina utzidazu gauza bat esaten...

Zeuk esan.

Ni geografikoki Euskal Herrian bizi naiz, baina herritar bezala, nire bizitzako atal nagusietan euskal instituzionalizaziotik aparte bizi naiz. Euskal administrazioek oso eragin txikia izan dute nire bizimoduan. Nire lanak ez du inoiz loturarik izan ez ohiko lan-merkatuarekin, ez eremu publikoarekin, ez hemengo enplegu bulegoekin. Gure lana Espainiako Itsuen Erakundearen

esku zegoen, eta dago. Guregan eragin handiagoa du, oraindik ere, ONCEk, hemengo euskal administrazio orokorrrak baino.

Kupoiak saltzeko lanean jartzen ditu ONCEk itsuak.

Itsuek Espainiako Itsuen Erakundearen araberrako lana egiten dute. Eta behin eta berriz jo dugu Eusko Jaurlaritzara, esanez hemen eskolatutako ume horiek, derrigorrezko ikasketak egin eta lan-zuzendaritza edo dena delako berezi bat behar dutela, lanera bideratzeko, bestela lan-merkatuak ez dielako aukerarik emango, edo aukera urriren bat besterik ez. Elkarte Politikoen Legea eman zutenean, sindikatua eratu genuen Itsuen Erakundearen barruan. Trantsizio garaia zen. Oso gai polita.

Espainiako Trantsizioa, gai polita? Zer izan zen Trantsizioa itsuentzat?

Trantsizio garaian, ONCEk baliabide oso handiak izan zituen: inoiz ezgaituen elkarte batek, edo aniztasun funtzionala dutenen elkarte batek, izan dituen baliabideak baino gehiago. Eta hori horrela izan zen hamabost urtean, gutxienez; 1985etik 2000. urtera arte-edo. Baliabide itzelak izan zituen ONCEk, ikaragarrikoak, irabazi handiak, sekulakoak, baina, gero, ez zituen baliabide haiek erabili itsuen kolektiboari aukera berriak sortzeko; lan-merkatuan behar bezala sartzeko, adibidez. Itsuen erakunde horrek hamar aldiz biderkatu zuen aurrekontua. Ea zeinek egiten duen hori!

Nora joan ziren baliabide izugarri haiek?

Hor bada liburu bat *La rosa y el bastón* [*Todas las conexiones entre el imperio de Miguel Durán y el poder socialista*, José Diaz Herrero eta Juan Luis Galiacho, Temas de Hoy, 1992] Hor esaten da Felipe Gonzálezen garaian zertan erabili zen Itsuen Erakundearen diru hori. Eta, besteak beste, erabili zen Telecinco finantzatzeko, [Silvio] Berlusconi tarteko zela, "albertotarren" [Alberto Cortina, Alberto Alcocer] banketxeen balizko fusioa laguntzeko [Banco Central, Banesto] eta PSOEn gustatzen ez zitzaion egunkari bat, *El Independiente*, ixteko [1991ko apirilean erosi zuen egunkari hori ONCEk. Itxia zen urriaren 31n], eta abar. Eta izugarriko diru pila zutenez, pu-

Azken hitza

GALDERAK 2 (BERNARDO ATXAGA)

“Esaidan, zoriontsuak al zarete mugaz bestaldeko biztanleak? Kausitzen al duzue maitasunik sikiera zuen maitatuen arteko ehundiko hogeitabost edo hogeiairen baitan? Zuen erresumako lurraldeen artean ba al dago Greenland edota Groenlandia deitutako parajerik? Ospelak al dira hango haranak? Ba al daude Shell konpainiako gasolinategiak? Esaidan, zoriontsuak al zarete mugaz bestaldeko biztanleak? Ez al duzue karramarroekin ametsik egiten? Eta ume itsuekin?...”.

blizitatez josi zuten mundua. Adibide bat jarriko dizut: 1988an, ONCeren 50. urteurrenean, afiliatu bakoitzari 100.000 pezeta eman zizkion erakundeak. 50.000 afiliatu ginenez, bost mila milioi pezeta! Gizarte erakunde batek emandako eskupekoa! Eta segi!

Jakinarazi zenidan era honetako egoerak salatzeke erabiltzen dituzula elkarrizketak...

Bai, esan nizun. Etorri hona, beste gauza bat erakutsiko dizut. [Eta zalu jaiki da, eta eraman nau gelako apalategira] Ikusten duzu, ezta?

‘Mapa Político de Europa’, dio.

Horixe, bada. Itsuentzat egindako mapa. Herrialdeak, hiriburuak... Ni eskolan ibili nintzenean, orain dela 50 urte baino gehiago, baziren mapa hauek; ONCEk egiten zituen, eta egiten ditu oraindik. Adi! Euskal Herriko maparik ez dago. Bizkaikorik ez dago. Gipuzkoakorik ez. Nafarroakorik ez. Arabakorik ez. Iparraldekorik ez... Hitz egin dugu [Eusko Jaurlaritzako] Kultura sailarekin. Jakinaren gainean daude. Filmak eta dokumentalak, audioz deskribatutakoak, gero eta gehiago daude, hizkuntza askotan. Euskaraz ia ez dago batiere.

Zein duzu liburu hori, sofan irekita daukazuna?

Joxe Azurmendiren *Pentsamenduaren historia Euskal Herrian*. Oso Joxe Azurmendi zalea naiz, eta teman jarduten dut haren liburuak braillera itzultzeko eskatzen, irakurri ahal izateko nik. Eta dozena erdi bat itzuli dituzte: *Espainolak eta euskaldunak*; *Azken egunak Gandiagarekin*; *Volkgeist*, *Herri gogoa*; *Espainiaren arimaz*... Nik eskatu egiten dut, halako batean braillera itzultzen dute –itzultzen badute, behintzat–, eta halako batean etortzen da... Horrela ibiltzen gara. Baina, lehen, hori ere ez zegoen.

Euskaraz ere irakurtzen duzu, behintzat.

Hor gabilta. Beste liburu bat, sekulako inpresioa egin didana –eta argitaratu zenetik oso gerora arte irakurri ez dudana, aukera ere halaxe izan dudalako–, Nafarroako triskantzari buruzkoa: *Navarra 1936. De la esperanza al terror*.

Izugarrria da, baina izugarria! Aspaldi-ko liburua duzu, baina oraindik orain irakurri dudana. Jota utzi nau... Gainerakoan, Euskadi Irratiko *Lizardiren baratza* gustura aditzen dut, Jose Luis Padronek egiten duen saioa. Ez naiz poesia letu zalea, baina aditu bai, Padronen ahotsean aditzen dut. Eta musika zale ikaragarria naiz. Oraintxe eskuetan dudan disko hau [#itsaso adabidebarkarra], zoragarria da. Ines Osinagarena. Egunero aditzen dut musika. [Eta cd bilduma handia erakutsi dit] Orain dela gutxi, berriz, Ataunen izan naiz, oso gauza polita aditzen: Maximo Aierbek egindako kantata bat, Domuit vascones. Oso polita. Joxe Arratibelen liburua? [Kontu zaharrak] Irakurri ez dut egin, baina ipuinak aditu ditut, baten batek grabatuta... Ikusten duzu hau?

Termometroa...

Bai. Eta, orain, aditu! [Termometroa abiarazi du. “*Mido la temperatura*”, erdaraz gailuak] Nik hau euskaraz nahi dut. Ez dago! Berdin ordularia. Ez dago ordua euskaraz ematen didan erlojurik. Gaur egun! Horrela gaude. Eta beti horrela.

Eta nire herria ezagutzeko mapa ez izatea oso adierazgarria da.

Munduan ez dago estaturik, hiritarrari mapa eskura jarriko ez dionik. Bada, guretzat ez dago. Gure herriaren berri izan nahi dugu. Beste adibide bat: ondare historikoa. Arantzazu nolakoa den ez dakit. Ez al dago Arantzazuko maketarik?

Arantzazu, bat esatearren! Euskal Herriko ondare historikoa nolakoa den, nik ezta ideiarik ere! Eta hori beste toki batzuetan gertatzen da? Ez! Itsua zara eta Burgosko katedrala nolakoa den jakin nahi duzu? Baduzu maketa! Kremlina nolakoa den jakin nahi duzu? Baduzu maketa!

Zer deritzozu adimen artifizialari?

Txistea etorri zait oraintxe: gure problema ez da adimen artifiziala, adimen naturala baizik. Kar, kar... Itsuon funtzioetako bat da itsu ez zaretenok kontsolatzea. Diskurtso ideologiko eta estandarizatueta agertzen ez dena erakusten duen literatura da niri gehien interesatzen zaidana. Bernardo Atxagaren poema: “Esaidan, zoriontsuak al zarete mugaz bestaldeko biztanleak? Ez al duzue karramarroekin ametsik egiten?”

Eta ume itsuekin?”. Ez dakit Atxagag zer pentsatzen duen ume itsuez, baina oso ondo jasota dago galdera... Zirimiria etengabea da, eta blaitu egiten gaitu. 25 urteko neska edo mutila, kristoren curriculuma duena, ahal den moduan lanean, prekario, baldintza eskaseta... eta, egoera hori dela, enpresariak itsuak hartu behar ditu lanean?...

Gizartea duzu jomuga...

Zer nahi du gizarteak itsuengandik, aniztasun funtzionala dutenengandik? Zer egin nahi du haiekin? Hori ez du enpresariak konponduko, ez kooperatiba txintxo batek ere; kooperatibak ere ez du egiten, baina egingo balu ere, zer?! Zein dira gizarte honen balioak? Eta halakoxea da egoera Europa osoan, salbu eta han ez dagoela kupoirik. Izan ere, kupoia saltzea penintsulako tradizio bati lotuta dago: joan den mendearen hasieran indartu zen Andaluzia aldean, Katalunia hegoaldean, eta abar. Hortik, bizimodua ateratzeko modu bat sortu zen, eta subjektibitate bat. Eta han eta hemen irakurritz jakin dudanez,

Guregan eragin handiagoa du, oraindik ere, ONCEk, hemengo euskal administrazio orokorrak baino”

subjektibitate horretan ere bi joera izan dira: jaten ematen digun kupoiari eutsi –eta oraindik ere ez da joera hori aldatu–, edo bestelako bideak saiatu.

Zertan da tradizio hori Euskal Herrian? European kupoirik ez dagoela esan duzu...

Ez da ikertu, baina penintsulako beste toki batzuetan izan den tradizio hori ez dago Euskal Herrian. European, berriz, kupoirik ez, eta itsuentzako zentro bereziak daude, baldintza berezietan lanean, estatuarenak, gehienbat, produkzio molde partikularren arabera lanean... “Integrazioa” esaten zen lehen –batak bestea bereganatzea da integrazioa–, eta “inklusioa” orain, baina inklusiorik ere ez dago. Euskal Herriko daturik ez dugu, datu errealak, estatistikak, estudioak... Gu ez gara Euskal Herri politikoa eta instituzionalen bizi.

Erretiroa hartu zenuen...

Bai. Garaia, 2002 ingurua. PP zen Espainiako Gobernuaren agintean. ONCEk gobernuari esan zion esplotazio karga handia zeukala, eta ezin zuela karga hura eraman, gobernuak kudeatu beharko zuela. Gobernuari izua sortu zitzaion, eta bere modura bideratu zuen egoera. “Zein dituzu esplotazio karga handienak?”, gobernuak ONCEri. Eta erakundeak: “Soldatak”. Eta zer egin zuten? Erretiroa aurreratzeko plana asmatu, eta gastu gehien eragiten zuen jendea gizarte segurantzara transferitu. Espainiako gobernuaren egin zen 52 urtetik gorako jendearen kargu. Besteak beste, hainbat urtetako kotizazioa egin zuten. Garai batean kupoia saltzeko besterik ez genuen balio, eta, gero, horretarako ere ez. Horixe izan da gure ibilbidea, baina egia da: bidearen bukaeran, orain, pentsio ona jasoz bizi gara.

Irtenbiderik ez al dago itsu jaiotzen denarentzat?

Lana da gakoa, eta horretaz LABek badu proposamen bat oso interesgarria nire iritzirako: enplegu bermatua. Alegia, administrazioek hiritarrei enplegua bermatzea da gakoa. Proposamenaren arabera, hiritarrari eskatzen zaio bere burua formatzea, eta horretarako dituzten hainbat formazio tresna, eta, ondoren, lana izateko bermea du. Planteamendu interesgarria iruditzen zait. Besterik da asmoa gauzatzea! Hartu eta ematea da kontua. Gizartearen arabera, ordea, guk –“ezindu”, “elbarri”, “ezgaitu”... hainbat izen jaso ohi ditugu–, ez dugu ematekorik. Eta horixe da ikaragarriena, pertsona bati esatea ematekorik ez daukala. Gurea, hortaz, betebeharrak problema da.

Hamaika ditut elkarrizketa eginak. Lehenengoz ari naiz itsu batekin elkarrizketan...

Hamaika elkarrizketa eginak, lehenengoz itsu batekin ari zara... niretzat problema ez da hori, esan dizudan horixe baizik, elkarrizketatzeko hots egin izan didatenei esaten diedana: “Zergatik elkarrizketatu nahi nauzu? Ez naiz ezaguna, ez naiz idazle ospetsua, ez ingeniaria... Bazterretik baztertera ibili naiz...”. Eta, izan ere, horixe da egia, itsuok aparte bizi gara, horixe da errealitatea.

Barkatu urte hauetan guztietan bazterrean edukitzeagatik, jendea zaitugu. Ez zaitugu ikusi, gure bi begi handi ederrokin ere, ez zaitugu ikusi. Eta eskerrik asko gu zure etxean hartzeagatik.

Estimatuta dago. Irakurriak dituzten lanak, asko estimatzen dut ARGIA, eta benetan esan nizuen: deskuidoan iruditzen bazaizue hitz egin dugunak ez duela balio, ez duela argitaratzea merezi, ez publikatu. Berdin-berdin estimatuko zaituztet, eta estimatuko dut zuen lana, eta ARGIA... Zer, garagardotxo bat-edo nahi duzu? Gaur bero dago... ●

